

Utrecht, juni 2024

Beste lezer,

Op allerlei manieren merk ik dat er grote behoefte is aan christelijke doordinking van maatschappelijke vraagstukken. Op dit moment loopt er een prachtige **serie avondcolleges** over ‘ontspannen samenleven’ die we samen met dr. Robert van Putten, lector ‘Bezieling en professionaliteit’ aan de Christelijke Hogeschool Ede, organiseren. Het is bijzonder om te zien hoeveel interesse er is voor deze reeks.

Deze serie is een voorbeeld van het nieuwe aanbod waar we als stichting aan werken, in lijn met het meerjarenplan 2024-2028 *Van zendmast naar oefenplaats*. We zoeken daarmee naar nieuwe manieren om mensen te bereiken. Op dit gebied is er nog meer mooi nieuws: we hebben voldoende fondsen kunnen binnenhalen om een **podcast over christelijke denkers** te gaan maken, samen met de Theologische Universiteit Utrecht. Houd onze nieuwsbrieven hierover in de gaten.

In deze Aspecten leest u over de start van dr. **Christine Boshuijzen-van Burken** aan de Technische Universiteit Eindhoven. Ik ben heel blij dat we met haar komst weer een vrouwelijke leerstoelhouder in ons midden hebben. We wensen haar veel wijsheid en zegen in haar nieuwe positie.

Voor de stichting waren de afgelopen jaren financieel gezien eufemistisch gezegd ‘uitdagend’. Gelukkig komen we inmiddels in wat stabielere vaarwater, mede dankzij uw steun. De ‘actie vernieuwingsimpuls’ die we vorig jaar hielden, leverde veel positieve reacties en donaties op. Maar ook nu blijft uw steun belangrijk. Mede door **inflatie** merken we dat onze kosten structureel hoger zijn. Kunt u uw gift daarop afstemmen?

U kunt uw gift overmaken op NL 33 INGB 000 120 95 98 t.n.v. Stichting voor Christelijke Filosofie te Utrecht. Online doneren kan ook: ga naar onze website of scan de QR-code. Alvast hartelijk bedankt!

Met vriendelijke groet,

Dr. Teunis Brand, directeur

ASPECTEN

‘Waarom ‘doen we’ technologie eigenlijk?’

*Nieuwe bijzonder hoofddocent
Christine Boshuijzen-van Burken*

In Memoriam Bob Goudzwaard

Summer School

Een inkijkje in de Stichting

‘Waarom ‘doen we’ eigenlijk technologie?’

Interview met Christine Boshuijzen- van Burken

Stichting voor Christelijke Filosofie heeft met ingang van 1 maart 2024 dr. Christine Boshuijzen- van Burken als universitair hoofddocent Christelijke Filosofie benoemd aan de Technische Universiteit Eindhoven (TU/e). We vroegen Christine meer te vertellen over dit bijzondere moment en haar toekomst als bijzonder hoofddocent.

Hoe ben je bij deze functie gekomen en wat spreekt je erin aan?

Ik ken het bijzonder hoogleraarschap al sinds mijn studententijd in Eindhoven. Ik volgde colleges bij bijzonder hoogleraar christelijke filosofie (of reformatorische wijsbegeerte heette het toen misschien) professor Egbert Schuurman, omdat ik geïnteresseerd was in de grote vragen rondom techniek. Ik studeerde werktuigbouwkunde en werd opgeleid tot ingenieur, maar waarom ‘doen we’ technologie eigenlijk, wat is de rol van techniek in het grote plaatje? Dat hier vanuit een christelijk perspectief op gereflecteerd werd vond ik geniaal. Ik wist niks van techniek filosofie of ethiek van techniek. Wat ik wel wist, was dat als iemand zich eens uitsprak over techniek ik het maar ‘plat’ en simplistisch vond. Techniek zou al onze tekortkomingen overkomen, of techniek was slecht en zou ons afleiden van de goede dingen in het leven en in strijd zijn met het ‘natuurlijke’. Dat rijmde niet met de manier waarop ik zelf in de wereld stond en naar techniek keek. Ik was niet tegen techniek, maar ik had ook geen blind vertrouwen dat techniek al onze problemen zou gaan oplossen. Vanuit mijn christelijke achtergrond wist ik ook dat het ‘natuurlijke’ niet equivalent is met ‘het goede’ en dus een algehele afwijzing van technologie niet de oplossing was. Ik wist toen alleen nog niet goed wat het probleem was waarop die twee antwoorden (techniek zal ons redden versus techniek zal ons doen vergaan) een oplossing suggereerden. Dat leerde ik in de colleges en alles wat daarna volgde, tijdens de Master Christian Studies of Science and Soci-

ety. Een waardevol onderscheid in de christelijke filosofie is het onderscheid tussen structuur en richting: normativiteit zit tegelijk in de structuur en in de richting van technologie. Structuur gaat over wat een ding of methode doet en kan, op een concrete manier, terwijl richting gaat over de ‘bestemming’ van het ding, waartoe is dit ding op aarde?

‘Wat is de rol van techniek in het grote plaatje?’

Het antwoord op die twee vragen is vaak belichaamd in een technologie, en komt verder tot uitdrukking in de concrete gebruikerscontexten. Op beide fronten kan het goed of fout gaan. Inhoudelijk voel ik me dus erg aangetrokken tot de functie. Ik zie ernaar uit om met de studenten verder na te denken over deze vragen, rondom nieuwe technologische ontwikkelingen, bijvoorbeeld AI.

Wat maakt Eindhoven een bijzondere plek voor jou?
Eindhoven is mijn ‘alma mater’, daar is mijn affiniteit met christelijke techniek-filosofie begonnen, gevoed en gevierd. Ik ben er gepromoveerd, ik ken er mensen, weet de weg op de campus, kortom, ik kom terug op mijn ‘nest’. Dat heeft voordelen, omdat ik niet veel moeite hoeft te doen om te begrijpen waar mijn collega’s mee bezig zijn, maar het heeft ook nadelen, want er is in de afgelopen jaren natuurlijk veel veranderd en door mijn periode in Australië ben ik misschien minder bijgebleven bij de Hollandse Stijl techniekfilosofie. Een ander voordeel is dat ik ‘lid’ was van Ichthus Eindhoven, ook al was Ichthus destijds een beweging en nadrukkelijk geen vereniging en was lidmaatschap niet het juiste woord. Wij waren Ichthianen.

Welke thema’s en onderwerpen wil je graag verdiepen als docent?
Ik ga me in ieder geval richten op AI. Momenteel ben ik bezig met het opzetten van een keuzevak waarin ik studenten een kader bied om na te denken over ethiek van AI, geïnspireerd vanuit christelijke filosofie. Vragen rondom

ontwikkeling en impact van techniek zijn niet nieuw. Door de jaren en eeuwen heen zijn er christelijke denkers geweest die we kunnen aanboren en waarop we voort kunnen borduren wanneer het gaat over ontwikkeling, gebruik en maatschappelijk impact van AI. Zelf heb ik me de afgelopen jaren verdiept in ethiek van autonome wapens en momenteel houd ik me bezig met AI in militaire toepassingen. De vragen rondom het verantwoord gebruik van militaire AI zijn actueel, omdat AI gebruikt wordt in conflicten die op dit moment plaatsvinden in Gaza en Oekraïne. Er gebeurt veel op internationaal gebied omtrent de regulering en het creëren van richtlijnen voor verantwoorde ontwikkeling en gebruik van militaire AI. Nederland heeft daar een leidende rol in door het organiseren van een internationale conferentie Responsible AI in the Military (REAIM) in Den Haag vorig jaar, waar veel landen aan deelnamen en posities formuleerden ten aanzien van militaire AI. Maar er zijn ook andere contexten waar AI een grote impact heeft, bijvoorbeeld in de medische context, of in overheidssystemen, onderwijs en de adoptie van AI in het bedrijfsleven, van werving en selectie, tot proces optimalisatie en prijsbepalingen. Een christelijk denk kader kan behulpzaam zijn om de gunstige of nadelige impact van AI in de diverse contexten beter te begrijpen.

Wat hoop je dat studenten zullen leren of ontwikkelen door jouw onderwijs?
Dat zijn drie dingen: (1) Positief kritisch nadenken over technologie en hun eigen rol in de wereld als toekomstige ingenieurs; (2) Het bieden van een vocabulaire, oftewel een ‘denk kader’, een soort gids om te redeneren over wat er goed of slecht is aan technologie en wat de rol van technologie in de wereld is, vanuit christelijk filosofisch perspectief; (3) het herkennen en waarderen van hun eigen beperkingen en kansen om de wereld ten goede te veranderen door middel van technologie.

Werken bij Stichting voor Christelijke Filosofie: een inkijkje door Ruben van den Hul

Mijn naam is Ruben van den Hul, ik ben 25 jaar oud en volg de MA filosofie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Voor het afronden van mijn studie heb ik drie maanden stage gelopen bij Stichting voor Christelijke Filosofie.

Tijdens de stage heb ik voornamelijk gewerkt aan een onderzoekje over hoe biohacking te combineren valt met een christelijke leefwijze, waar ik een artikel over heb geschreven. Dat wordt gepubliceerd in het volgende Sophie nummer. Het was voor mij de eerste keer dat ik filosofie en christendom expliciet combineerde voor een onderzoek. Tijdens mijn studie heb ik de twee namelijk apart gehouden, omdat het mij voor opdrachten voor de universiteit beter leek om zo neutraal mogelijk onderzoek te doen. Ik heb geleerd dat ik niet aan academische integriteit hoeft te boeten door expliciet gebruik te maken van christelijke bronnen, zolang ik de ideeën van religieuze filosofen op dezelfde manier behandel als die van andere filosofen.

Verder is mij gevraagd om iets te schrijven over het nut van de christelijke filosofie. In de eerste plaats denk ik dat filosofie een cruciale rol speelt in hoe je kijkt naar de relatie tussen geloof en wetenschap. Door filosofie te lezen krijg je namelijk beter inzicht in de limieten van de wetenschap. Voordat ik filosofie studeerde, had ik een beeld van wetenschap die denk ik veel meer voorkomt, namelijk dat de wetenschap een nagenoeg objectieve wijze is van onderzoeken, die veelal onweerlegbare feiten geeft en uiteindelijk voor alles

verklaringen zou kunnen vinden. Door het volgen van mijn studie is dit beeld radicaal veranderd en zie ik nu in dat wetenschap een door en door menselijke bezigheid is, die daarmee inherent gebreken heeft en op bepaalde dingen geen antwoord kan geven. Dit betekent niet dat de wetenschap waareloos is, maar wel dat er sprake dient te zijn van enige nederigheid in de menselijke zoektocht naar kennis en waarheid. De gaten die de wetenschap dan achterlaat, tonen mijns inziens dat de uiteindelijke Waarheid van God alleen is en dat wij die slechts gedeeltelijk kunnen ontdekken. Dat betekent dat het zoeken van de waarheid nog altijd onlosmakelijk een religieuze dimensie bevat. In de tweede plaats is het in mijn ogen een verrijking voor je geloofsleven om de grote christelijke denkers van vroeger te lezen, omdat zij veelal met dezelfde vraagstukken worstelden als wij. Door over hun behandelingen van deze eeuwige problemen te lezen, krijg je een breder en nauwkeuriger perspectief van wat er van belang is bij christelijke vraagstukken en wordt je geconfronteerd met andere visies op deze problemen. Deze visies kunnen je de problemen met jouw eigen vooroordelen tonen en je op die wijze meer respect aanleren voor andermans mening. En de grondige benadering kan je helpen om je eigen positie duidelijker te kunnen herkennen en delen met anderen. Vaak zie ik namelijk tijdens Bijbelkringen en dergelijke, dat mensen filosofische standpunten innemen, terwijl ze eigenlijk niet doorhebben wat de voor of nadelen van dergelijke punten zijn. Meer kennis van deze zaken is altijd handig.

Soëie is vernieuwd

Het eerste nummer van Soëie van dit jaar is uitgekomen: een themanummer over ‘Zin!’ Met dit nieuwe jaar starten we ook met een nieuwe en frisse vormgeving! Zin maken, kan dat eigenlijk wel? Kan iets zin toegeschreven worden? Lees dit allemaal in het nieuwe nummer van Soëie over zin. Bestel dit nieuwe nummer of sluit een abonnement af op www.sophieonline.nl.

Summer School met thema ‘hoop’

Na decennia van groei, optimisme en vooruitgangdenken, wordt de huidige tijd getekend door zorg en angst voor de toekomst. Kunnen we nog hopen? Niet voor niets heeft de Rooms-katholieke Kerk voor het jubeljaar 2025 gekozen voor het thema ‘Pelgrims van Hoop’.

Van dinsdag 27 augustus 13.00 uur tot woensdag 28 augustus 12.00 uur organiseren we samen met Stichting Thomas More een tweedaagse Summer School voor studenten en andere belangstellenden. Sprekers zijn o.a. dominicaan Richard Steenvoorde, bijzonder hoogleraar Christelijke Filosofie, en Nikolaas Cassidy-Deketelaere. Via close reading van

filosofische en theologische bronteksten reflecteren ze samen met de deelnemers over het thema ‘hoop’.

Locatie
Abdijhof Mariënkroon te Nieuwkuijk (nabij ‘s-Hertogenbosch).

Kosten en aanmelding
Inclusief overnachting, diner en ontbijt: 75 euro voor studenten tot 30 jaar; 150 euro voor alumni Stichting Thomas More; 190 euro voor overige belangstellenden.
Kijk voor meer informatie op onze website www.christelijkefilosofie.nl
U bent van harte uitgenodigd!

In memoriam Bob Goudzwaard (1934-2024)

20 april jl. overleed econoom Bob Goudzwaard. De 90-jarige was wereldwijd een van de bekendste economen van gereformeerde huize en speelde een belangrijke rol in de christelijk-filosofische beweging.

Bob Goudzwaard was hoogleraar economie aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. Hij promoveerde op een proefschrift over ‘ongeprijsde schaarste’, waarin hij zich diepgaand heeft beziggehouden met wat tegenwoordig ‘externe effecten’ worden genoemd. Dat zijn effecten van economische activiteit die niet worden doorberekend in de prijs van producten. Milieuschade is daar een belangrijk voorbeeld van.

Zijn bekendste werken zijn *Kapitalisme en vooruitgang* (1976), dat de destructieve mix van beide fenomenen analyseerde, en *Genoeg van te veel, genoeg van te weinig* (1986) dat hij samen met zijn Remonstrantse vriend Harry de Lange schreef en de gevleugelde woorden ‘economie van het genoeg’ introduceerde. Beide boeken werden meermaals vertaald en vonden zelfs hun weg naar de Aziatische lezer. Volgens Goudzwaard is het huidige vooruitgangdenken niet duurzaam en heeft

het vasthouden aan het modernistische groeiemodel fatale gevolgen.

Goudzwaard was actief betrokken bij Stichting voor Christelijke Filosofie. Hij sprak op de jaarvergaderingen en schreef voor Philosophia Reformata en Beweging, de voorloper van Sophie. In 2008 wees hij in de interviewrubriek ‘Ecce homo’ nog eens op de “noodzaak” voor studenten om colleges reformatorische wijsbegeerte te volgen en de rol die Mekes in zijn eigen vorming had gespeeld. Zelf bekleedde hij nooit een leerstoel namens de stichting. Wel verzorgde hij in afwachting van een nieuwe bijzonder hoogleraar een tijd lang gastcolleges christelijke filosofie aan zijn alma mater, de Erasmus Universiteit Rotterdam.

STICHTING CHRISTELIJKE FILOSOFIE

Aspecten is de halfjaarlijkse nieuwsbrief van Stichting voor Christelijke Filosofie (redactie: Tabitha Moes MA, communicatie@christelijkefilosofie.nl)

Bestuur
Dirk van Schepen MA (voorzitter)
Jan van Ginkel RA (penningmeester)
Dr. Wout Bisschop (secretaris)
Prof. dr. Ir. Aart Nederveen
Dr. Jan Goolijer

Hoogleraren
Prof. dr. Jan Hoogland (Twente)
Prof. dr. ir. Jan van der Stoep (Wageningen en Utrecht)
Prof. dr. Marc de Vries (Delft)
Prof. mr. dr. Richard Steenvoorde (Rotterdam)
Dr. Christine Boshuijzen-van Burken (Eindhoven)

Bureau medewerkers
Dr. Teunis Brand (directeur)
Marieke Haan (bureau manager)
Tabitha Moes MA (redacteur en communicatie-medewerker)

Contact
Plompotorengracht 1, 3512 CA, Utrecht
033 - 43 28 288, info@christelijkefilosofie.nl
www.christelijkefilosofie.nl
Twitter: @Cfilosofie
IBAN: NL33 INGB 0001 2095 98

Ontwerp
Frivista, Amersfoort

DTP & Druk
AMV – Buijten & Schipperheijn Grafimedia, Lunteren

Agenda

> **27 en 28 augustus:** Summer School ‘hoop’

Onderwijs
> Technische Universiteit Delft, *Filosofie I* door prof. dr. M. J. de Vries (semester I 2024-2025)

> Theologische Universiteit Utrecht, *Christelijke Filosofie Vandaag*, door prof. dr. ir. Jan van der Stoep, en gast-docenten (semester B 2024-2025)

> Wageningen University, *Food, Philosophy and Culture*, door prof. dr. ir. Jan van der Stoep (periode 1 en 2 2024-2025)

Kijk voor meer informatie op www.christelijkefilosofie.nl.